

УКРАЇНЕЦЬ

В СВОЮХ ХАДІХ
СВОЯ ПРАВДА
І СИЛА І ВОЛЯ!
(Тарас Шевченко)

Ч. 1(5)

ЧАСОПІС НЕЗАЛЕЖНОУ ДУМКИ

ВЕСНА 1992 РОКУ

ВАСИЛЬ ТИШКОВИЧ (ТИШКЕВИЧ), ВОЄВОДА ПІДЛЯСЬКИЙ.

В 1569 р. позбавлено його становища за спротивлення прилучченню Підляштя до Польської Корони, яке схвалив польський сейм у Любліні. Василь Тишкович помер в 1571 р. і був похований під вітarem Благовіщенської церкви в Супраслі, поруч з фундаторами Супраського монастиря. Тишковичі, як і Ходкевичі, засновники монастиря в Супраслі, походили з Київської землі.

ЩО З УКРАЇНСЬКОЮ ПОЛІТИКОЮ?

Не є то політика великого каштабу, але все ж таки, в рамках регіону, дає можливість спроби впливання на політичну ситуацію в своєму найближчому оточенні.

Показали це останні вибори до сейму, в яких на території Північного Підляштя взяли також уділ місцеві українські кандидати - Микола Рошенко, родом з Кліщель і Юрій Ігнатюк, війт гміни Більськ. Виступили вони разом з кандидатами, яких підтримувало Православне братство в Білостоці, на вспільному списку (листі) Виборчого блоку православних.

Наслідком проведеного 27.10.1991 р. голосування посолський кандидат з цього списку отримав Євген Чиквін, за якого свої голоси віддали 10 тис. виборців. Вибори ці показали передусім факт, що люди віддавали свої голоси за особи, а не партії чи організації. Найбільшою популярністю серед православного населення (як українського так і білоруського) втішувався В. Цімошевич, посткомуністичний діяч, який останнім часом помівся на оборонця православного населення. Широку популярність запевнили йому також президентські вибори, в яких був кандидатом. Не без значення був факт, що частина виборців голосуючи за бувшого комуніста Цімошевича хотіла запротестувати проти актуальної політичної і економічної ситуації, яка показалася для їх за трудна. Дуже далеко за Цімошевичом знайшовся Є. Чиквін та інші кандидати (15 осіб) Виборчого блоку православних, які здобули разом 3,5 тис. голосів. Найліпше з них випали уkrainські кандидати - М. Рошенко здобув 2 тис. голосів, а Ю. Ігнатюк 0,5 тис. голосів. Перевага Є. Чиквіна здається бути очевидна - як особа тісно пов'язана з церковними кругами вже дві попередні сеймові каденції був він послом. Ведена ім діяльність - політична і редакційна (є він головним редактором місячника "Tygodnik Podlaski", зараз під назвою "Orthodoxia. Przeglad Prawoslawny"), а також церковна підтримка у виборців кампанії запевнили йому місце в Сеймі.

Цікаво є також зробити порівняння кількості голосів, які отримали українські кандидати з кількостю голосів відданих за Білоруський виборчий коаліт, якого члени вважають українську територію над Бугом і Нарвою зону своїх впливів. В цілому Білостоцькому виборчому округові отримали вони 4,4 тис. голосів, тобто більше як два українські кандидати - 2,5 тис. На білоруському спискові було однак 11 осіб. І показується, що жодна з цих осіб не змогла дорівняти кількості голосів М. Рошенкові, бо найліпший з білоруських кандидатів, Б. Лі-

ПОДУМАЙМО - І СПРОВУЙМО!

Історичні зміни, які проходять на наших очах, виникають від нас нового погляду - і на світ, в якому живемо, і на самих себе. Прокинув вже час, коли могли ми лише годитися з черговими поворотами нашої долі і мусили сприймати те, що вирішували за нас інші. Тепер інший вже час, іншими стали і ми самі.

Життя кожному приділяє роль. Може це бути роль творця, але може це бути і роль консumentа - повторювального лише і наслідувального інших. Це, в якій ролі знаємося залежить передусім від нас. Досі була нам "принесена" роль пасивного консumentа і сприймача накиненої згорі "мудрості". Пора однак з тим покінчити.

Але щоб кожний з нас міг стати на дорозі незалежного будування власного Я, мусимо пізнати своє минуле, сворювати, визначити свою національну принадливість. Не можна бо жити на пустині, якою є незнання своєї історії, своєї сучасності, не маючи програм, якою дорогою йти в майбутнє. А будування цієї майбутності ті завдання для всього нашого гурту і кожному з нас знайдеться відповідне місце. Мусимо ж бо відбудувати свою, пляново руйновану і забрехану, історію, мусимо знати своє місце в сучасному світі, виважити роль духовних і матеріальних вартостей в нашому житті. Мусимо врешті збудувати собі міцну, як духовну, так і матеріальну, основу, бо інакше будено лише тими, які чекають і просять допомоги та дотацій - на концерт, на клуб, на вибори ітд.

Стоїть перед нами багато справ, частини з яких ще не є ми на разі в силі розв'язати по своїй луці. Треба однак ці завдання і плани ставити перед собою, треба до іх звикати, щоб в якоусі моменті знов не переконатися - ще раз знайшлися ми на маргінесі історії!

шинський, отримав 1,6 тис., а другий, В. Стаковськ - 1,4 тис. 9 інших кандидатів отримало разом 1,4 тис. голосів.

Не знаємо докладно, скільки голосів отримали білоруські кандидати на білоруській етнічній території, а скільки на українській, але і так показується, що ведена від десятиліття пропаганда діяльність Білоруського товариства та інших інституцій, м. ін. шкіл, якою метою було переконання етнічно українського населення на півдні Білостоцького воєводства, що воно "білоруське", не дала спеціального ефекту.

Дуже обіцює є число голосів, які отримав М. Рошенко, за якого кандидатуру ведена була похвальна кампанія. Як видно дала вона наслідки. Не є відомі результати голосування в окремих виборчих пунктах, але з узаконюваних відомостей знаємо, що в місцевостях, де М. Рошенко відбув передвиборчі зустрічі, виступавши очевидно

Продовження на 2 стор.

ПАМ'ЯТІ МИТРОПОЛІТА ІЛАРІОНА

Центральні єпархіальні святкування пам'яті Митрополита Іларіона відбудуться 20-21 вересня ц.р. в Холмі.

Митрополит Іларіон (проф. Іван Огієнко) в 1940-1944 рр. був архієпископом Холмським та Підляським. В цьому році проходять святкування 20 річниці від дня його смерті та 110 річниці від дня народження.

Єпархіальні святкування цих роковин в Люблінсько-Холмській православній єпархії почалися вже 29.03.1992 р. (в 20-річчя смерті Митрополита Іларіона) в Любліні віроочистом Літургією, після якої відслужено панаходу за душу блаженної пам'яті Митрополита Іларіона та всіх архипастирів Холмської православної єпархії.

Цього ж дня о 18 год. в парафіяльному залі відбувається вечір, присвячений пам'яті Митрополита, в програмі якого були: привітання гостей Преосвященішим Владикою Авелем, православним єпископом Люблінським та Холмським; художня частина - а в ній декларації поезій Митрополита Іларіона, концерт релігійної музики, спогади очевидця. Виголошено доповіді: "Життя і діяльність Митрополита Іларіона (проф. Івана Огієнка) як вченого, політичного, громадського та церковного діяча", "Митрополит Іларіон - архіпастир Холмсько-Підляської єпархії в 1940-1944 рр." Експонувалася також виставка книжок митрополита Іларіона. (бк)

Продовження з 1 стор.

як українець, отримав він більше голосів ніж буде який інший, чи то православний чи то білоруський, кандидат. Одним словом - потрібний є передусім безпосередній контакт з людьми, представлення ім своєї особи і своїх поглядів. Видно це з порівняння результатах І. Ігнатюка, який властиво не проводив виборчої кампанії і отримав всього 0,5 тис. голосів, хоч і так був то результат країні ніж у більшості його конкурентів.

І так вибори ці показали, що ідея українського національного відродження на Північному Підляшші не є для місцевих людей нічим чужим чи видукиом кількох осіб, що постійно стараються вговорювати активісти БГКТ чи БДА, які бачать, що втрачають тут своє опера. Іх реакцією є передусім невищукана пропаганда кампанія, якої провідна ідея ззвучить - "опливати і закричати". Тому основним завданням мусить бути передусім розв'язання проблем широкої інформації для населення про історичні підстави, ідейні основи і конкретні дії українського руху на Підляшші, які зведуть нанівець всі вигадки і перекручення ворожих голосів.

Зроблено все в тому напрямку немало. Щонеділі можемо почути українську авдіцію, яку передає Білостоцьке радіо. Є то засіб інформації і найлітавіший до сприймання людям, бо радіо має властиво кожний, і найдешевіший під оглядом підготовлення матеріалу. Очевидно, пів години в тижні що замало як на актуальні потреби і зараз ведеться кампанія збирання підписів під домаганням збільшення кількості часу на радіову антені.

Гірше виглядає ситуація з видавничою справою. Ще минулого року вийшло перше число квартальніка "Над Бугом і Нарвою", але регулярне його видавання натрапляє на перешкоди, яких причиною є брак коштів, як на другі, так і на оплатчення постійного редактора, який складав би чергові числа. А без постійного контакту з населенням, як за посередництвом мовленого, так і писаного, слова трудно розраховувати на підтримку людей, які ються знати "про що в тому всьому йдеться".

Деяким виходом з цієї ситуації може стати створення динамічної української організації, яка в своїй діяльності концентрувалася б на справах Підляшшя. Перший крок зроблено ще в 1990 р., засновувачі Підляський відділ Об'єднання українців у Польщі. Другим короком стало створення (22.03.1992 р.) Організаційного комітету Союзу українців Підляшшя, реєстраційний процес якого зараз триває. Перед цією організацією стоїть не тільки важливе завдання зібрання в одне розпорощених по цілому регіоні свідомих українських сил, але і створення матеріальної бази для утримання і розширення, як культурної, так і громадської та політичної діяльності. Можна сподіватися на допомогу Міністерства культури, але державні дотації можуть загварантити лише кінімум для животиння, а не для широкої діяльності, якої вимагає від нас теперішній час.

Мусимо ж бо розв'язувати не тільки наші національні проблеми - допомагати людям в знаходженні своєї національної належності, уможливити ім широкий доступ до найліпших надбань української культури, запевнити можливість навчання рідної мови і пізнавання батьківської культури в рамках шкільної науки. Мусимо також знайти спосіб розв'язання і економічних та екологічних проблем в нашому регіоні, бо тільки люди забезпечені матеріально і здорові, але також і багаті духовно, зможуть оборонити свою національну незалежність, свою культуру, свою особисту гідність.

Світ тепер змінився. Оскільки до війни більшість європейських держав, в тому і Польща, могли вести репресійну, а навіть варварську політику щодо національних меншин, то тепер справи виглядають зусім інакше. Права для національних меншин стають зараз одним з елементів правової системи нової Європи, до якої хоче увійти Польща, а і в самому польському громадянстві знайти можено сили, які в тому духові розуміють найбутнє відносин поміж поляками і іншими національними групами.

Отже, як новий правно-економічний устрій Польщі, так і політична ситуація та новий спосіб думання впливових політичних груп про національні справи, створює для нас можливість випрацювання свого нового, ліпшого місця на політичній і економічній карті - створення цієї «власне "української політики"». На тій дірзі жде на нас багато різного роду перешкод і небезпек, але маємо лише два виходи - або "станею на ноги", як в національному, так і особистому вимірі кожного з нас, яого громадської і економічної позиції, або залишилося на місці, а тим самим будемо постійно скочувати на позицію послідженнях, а навіть може і дискримінавши. Неодин з нас може зіткніти (чи *wzdychać*) за минулими часом, коли була якесь мінімальна стабілізація і забезпечення, на засаді чи *czy wie stoł czy się leży...*, але таєм час не верне, а в теперішній ситуації че "зіткнання", без активної власної дії, веде лише до одного - до повільного "здихання".

Ю. Гаврилюк

Голос Берестейщини

ВІДАННЯ БЕРЕСТЕЙЩИНОГО ГРОМАДСЬКО-КУЛЬТУРНОГО ОБ'ЄДНАННЯ
БРЕСТЕЙЩИНА

Слово на початок

ЗВЕРНЕННЯ ДО НАСЕЛЕНИЯ БЕРЕСТЕЙЩИНИ

Uspichom zakinczyłysia desiatymisiaczni starannia pro rejestracji Ukraińskiego Hromadsko-Kulturnego Objednania Berestejjskoj Oblasti. Objednania bufo pereszy raz zarejestrowane szcze 12.03.1990 r. i z tego czasu weło swoju uspisanu dijalnist', m.in. wydajucusz hazetu "Hołos Berestejjszczyny". W swojej pracie oczewydno zaznawało wono menało pereszkod zo storony komunistyczno-biforuskych wlad oblasti, jaki jak tilky možut' starajut'sia zapereczuwyty ukraiński nacjonalnu prynaleznost' bilszoji czastyny naselennia Berestejjskoj oblasti. Dobrym pretekstem do pereszkodzenia w dijalnosti Objednania bufo nowy zakon "Pro hromadski objednania", za jakoho prawylamy treba bufo znow perewesty rejestracji Objednania. Potrbiu dokumenty buły podani do Obłasnoj rady w Beresti wladam Objednania we 12.04.1991 r. Odnak, wynachodywsz riznoco rodu preteksty, Objednania ne rejestrowano. Ne dywyszysia na protesty wlad Objednania sprawa "perejezała" az do poczatkiv 1992 r.

Jak pyse w swojomu łysti hołowa Objednania Mykola Kozłowskyj, wełyku dopomohu dała presa w Ukrayini, jaka postijno publikuwała materiały pro antyukrajanski diji wlad oblasti. Nematu rolu musyli maty takoz, peredawanyj na wsiu Ukrayinu telebaczenniam i radiom, wystup hołowy Objednania z trybuny Kongresu Ukrayinciw (z-poza Ukrayinskoj Respubliky), jakiy prochodyw u Kyjewi 22-23.01.1992 r. Skazaw win - "Brestjskyj obływykonkom widmowlajet'sia rejestraty statut kulturnego towarystwa. Toto, oficijno my ne isnujemo. Ale z Ukrayincu na Berestejjszczyni blyżko miliona człowik". Jak ne bufo b, we 24.02.1992 r. "obływykonkom" wydał nowu postanowu - tym razem we pro rejestracji Objednania. (res)

З "Програми Народного Руху України", прийняті на II Всеукраїнських Зборах 25-28.10.1990 р.:

РУХ переконаний, що права національно-культурної автономії мають бути надані і українцям, які проживають за межами Республіки - на Кубані, Ставропіллі і на Дону, на Берестейщині, в Молдові, в Сибіру, Казахстані, на Далекому Сході, в Москві, Ленінграді та в інших містах і регіонах. Забезпечення іхніх духовних потреб повинно стати державною турботою уряду республік, інші громадських, творчих організацій, спілок, а також інституцій і урядів інших республік.

Із висказання Михаїла Жебрака, заступника голови Комісії національної політики і міжнаціональних відносин Верховної Ради Білорусі для газети "7 днів" (9.03.1992 р.):

Перед проведением кongressa [їдеться про згадуваний конгрес в Києві] сопредседатель "Руха" Иван Драч призвал украинцев Торонто оказать помощь украинцам Берестейщины ("Правда України", 18 января 1992 года). И тут же пояснил: "Вокруг Бреста есть целые районы с украинским населением, причем древним, коренным. Эти люди являются, что их не признают украинцами. Называют, скажем, полищуками. Почему - понятно: чтобы потом определившийся конгломерат не присоединили к Украине."

В СВОЇЙ ХАП СВОЯ ПРАВДА І СИЛА І ВОЛЯ!
(T. ШЕВЧЕНКО)

УКРАЇНЕЦЬ

№ 64 ЧАСОПИС НЕЗАЛЕЖНОЇ ДУМКИ - ЛІТО 1990 Р.

КОЗАЧЧИНА І ПІДЛЯШШЯ

Дія Козацької слави — це відсутність, прийняті
то не тільки українці вонд
Днібр, де зародився За
ім'я святого покровителя, У-

Передрук деяких статей з попереднього числа нашого часопису, який зробила львівська газета
"За Вільну Україну", 31.07.1991 р.

Towarzystwo POMOST, zarejestrowane 20 grudnia 1988 r. jest kontynuacją nieformalnego klubu dyskusyjnego o tej samej nazwie, działającego w Warszawie od listopada 1986 r. Skupia osoby interesujące się stosunkami między narodami Europy środkowo-wschodniej. Zrzesza osoby różnych narodowości. Dotychczas większość naszych członków i sympatyków pochodzi ze środowisk akademickich.

POMOST współpracuje z instytucjami i organizacjami zajmującymi się podobną problematyką. Wśród założycieli byli m.in. twórcy Białoruskiego Zrzeszenia Studentów oraz członkowie redakcji pism wydawanych przez mniejszości narodowe i mniejszościom poświęconych.

Obecnie istnieją oddziały w Warszawie, Łodzi, Olsztynie, Krakowie. Mamy sympatyków w innych miastach Polski.

Podstawową formą dotychczasowej działalności były odczyty i dyskusje. Większość spotkań poświęcono stosunkom polsko-ukraińskim. Wszystkie imprezy są otwarte, przychodzą na nie ludzie o różnych poglądach i z różnym doświadczeniem.

Nasz optymizm wzbudza fakt, że na spotkaniach dominuje młodzież nie obciążona bagażem przeszłości. Zamierzamy organizować także imprezy artystyczne i krajoznawcze, seminaria naukowe itp. Stworzyliśmy także własne wydawnictwo MIEDZYMORZE.

Prace POMOSTU są w całości finansowane ze składek członkowskich i darowizn.

Zasadniczym celem POMOSTU jest przezwyciężenie uprzedzeń i stereotypów ciążących na stosunkach Polaków z narodami ościennymi oraz budowanie szacunku i zaufania między nimi. Pragnąc zblżenia ze wszystkimi sąsiadami, szczególnie znaczenie przypisujemy współpracy z mniejszościami wspólnymi w naszym kraju. Rozpowszechniając wiedzę o kulturze i historii narodów środkowo-europejskich, zamierzamy wskazywać na liczne powiązania, nie pomijając jednocześnie tych wydarzeń, które stały się źródłem wzajemnych uprzedzeń. Chcemy przełamywać izolację mniejszości narodowych w Polsce przez propagowanie obustronnego szacunku dla tradycji i akceptacji nieuniknionych różnic. Uważamy, że owe różnice nie muszą wcale zwaracać nas przeciwko sobie, jak to wielokrotnie było. Będziemy przeciwdziałać przejawom niewielkiej tolerancji i dyskryminacji narodowościowej, próbom fałszowania historii oraz wywoływania wrogości między sąsiadującymi narodami.

To, jak rozwinię się działalność POMOSTU, w znacznej mierze zależy od tego, ilu pozyskamy członków i współpracowników. Liczymy głównie na przedstawicieli innych narodowości żyjących w Polsce, krajach ościennych i ośrodkach emigracji, a także na pomoc Polaków, którym zależy na utrzymaniu dobrych stosunków z sąsiadującymi narodami.

Otwarci jesteśmy na pomysły i oferty współpracy. Zainteresowanych naszą działalnością prosimy o kontakt listowy lub telefoniczny.

Nasz adres: Towarzystwo POMOST, Zarząd Główny, Klub JOWISZ, ul. Wyszogrodzka 4, 03-337 WARSZAWA
Tomasz Szczepański, tel. 25-67-36.
Paweł Kazanecki, tel. 35-57-59

OSWIADCZENIE W SPRAWIE MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH

Nasz region, który znajduje się na skrzyżowaniu historii, narodów, kultur i religii, jest wspólną ojczyzną mieszkańców tego regionu. W tym regionie znajdują się Białorusini, Litwini, Ukraińcy, Tatary, Żydzi i Polacy.

Tak jak zdecydowanie podtrzymujemy niepodległościowe dążenia narodów rozpadającego się Związku Sowieckiego, tak jak kategorycznie domagamy się pełnego pośzanowania dążeń Polaków mieszkających w Związku Sowieckim, tak samo zdecydowanie i kategorycznie będziemy podtrzymywać dążenia żyjących wśród nas narodów i mniejszości narodowych.

Będziemy zdecydowanie przeciwdziałać się tym wszystkim partiom i organizacjom, które będą głosić lub próbować wprowadzić w życie szowinistyczną zasadę, że tylko "Polak-katolik" może być pełnoprawnym obywatelem Rzeczypospolitej.

Chcemy, w miarę naszych możliwości podtrzymywać wszystkie dążenia grup etnicznych, mieszkających w naszym regionie, gdy będą one zgodne z prawnym systemem w naszym państwie i nie będą sprzeczne z programem Polskiej Partii Socjalistycznej.

Okręgowa Konferencja delegatów
Polskiej Partii Socjalistycznej
Okręgu Północno-wschodniego

Białystok, 03.02.1991 r.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814-1861) став для поневоленої України голосом ії совіті, символем нестриманого прагнення до волі. Він був, хоч царським наказом загнаний в ряди імперської армії ("в москалі"), зумів зберегти свою внутрішню свободу і віршем проповідував своєму народовій дорозі до відкінення кайдан з душі і тіла, дорогу до волі. Від того часу, кожної весни всі українці святкують роковини дня його народження, а ця весна є весною вже у САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ.

Всі чужинці, що знали Шевченка, та й свої тоже, представляють його нам, як людину, "в якій не було нічого теплого, навпаки - був він сухий і холодний"; мав "вираз козака, погляд суворий, зридка лише ніжний", з "натурою пристрасною і невагомною"; не мав нічого з пле拜ського "хитрунства", був "запальний і безстрашний", "жив козацьким духом, що одушевляв його і жив як у поході і не мріяв про жадний комфорт"; "був загарливий у своїй ненависті", любив все "благородне і прекрасне", не цікавився розновидами "про дрібні інтереси"; вилазило з нього не раз "запорізьке чудацтво та не терпів лубочного і балаганного жанру" в театрі і літературі - це тип запорожця!

Таким був і в своїх творах. Основний тон його поезії - це віра в Бога, пристрасна любов до своєї країни і поняття честі, особливої гідності. БОГОВІ - МОЯ ДУША, ОТЧИЗНА - ЖИТЯ, А ЧЕСТЬ - ВЖЕ МОЯ. Це було гасло козацьких "лицарів і кавалерів", це було і сенсом Шевченкової творчості, його заповіту.

Богові - душа, Отчизна - життя... Це значить, що після Бога рідний край найвища цінність, яка стоїть над усе, навіть понад життя людини. "За неї душу погублю" - за свою країну, - це вершок любові до неї, бо "нема більшої любові, ніж хто душу своє положить за друзії свої". Цю мораль протиставляє моралі підлебеїв, які продадуть право первородства на своїй землі, як Ісає за "киску сочевиці"; яким аби позволили в мірі "жито панак сіяти", яким байдуже, чи вільна іх земля, чи в робстві, "аби добра була для городу". Він бридиться миром в робстві, "благодествім" під яром чужинців. А воліє, щоб післав Бог караючу руку своєї справедливості на Україну, коли вона як "смерзлась, чужин богам пожерла жертві". Сміється з тих вояків московських, що "нагодовані я обуті" і - "в найдани закуті". Аргумент "крашого життя" економічного, хоч під кнутом чужинців, це ідеал гельотів - не його, внука гайдамаків.

Меч - не плуг - була душевна стихія Шевченка. З тими, що в "яркі падали", що лим "орали та орчи, долю проклинали", - був він серцем і душою; жалів іх, нена видів іх мучителів. Та духом нележав тим, "духом і рукою дужим", які здібні були "розкувати сестру свою", і матір, і брата. До цієї останньої верстви, до "лицарів" належав він весь і усім.

Шевченко відчував передусім не гніт економічний, а сором за неволю. Його ображало, що козак "сам не соромиться конати в яркі", що "сором козакові" перед престолом Всевишнього "встали в кайданах". Його ображала не нужда, а те, що "у ярках лицарські сини", бо лицареві сорок в яркі або в наймах: виживу або пропаду, та "не продамся никому, в найма не наймуся!"

Його герой співає "боєві пісні", сам він захоплюється, передусім, історичними думками козацькими, любив "пісні давнини, пісні слави". В іх суворій науці мали вихovуватися я діти козацькі, щоб росли "козацтву на славу, ворогам на розправу."

Василь Чуньовський

Процес підляський - це доволі широкий останніми роками рух в пошуках своєї української ідентичності в II модерному розумінні. Своїми рисами він нагадує більшість знаних з історії України рухів національного пробудження. Я хочу наголосити на його, як на мій погляд, найпершу рису - це рух за правду.

Володимир Гук - "Зустріч!", Варшава, 1/1989, с. 10.

ЗА ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

На Женевській конференції з питань європейської безпеки і співробітництва, присвяченій проблемам прав людини, а зокрема ситуації національних меншин експерти з 35 країн-учасниць і представники біля 100 позаурядових організацій вперше зайнялися аналізом як нинішньої ситуації, так і майбутніх національних меншин, чисельність яких становить коло 100 млн. чоловік. В Європі національні меншини нараховують близько 60 млн. чоловік.

Женевська конференція була скликана з ініціативи Швейцарії, яка під час зустрічі в Копенгагені (1990) визнала наобхіднім присвятити питання національних меншин спеціальне засідання. Річ-бо в тому, що досі важко було пробитися національним меншинам із своїми проблемами на ширший міжнародний форум. Чільні держави тенденційно спихали це питання на дальший план, якби не усвідомлюючи собі його важості. Події в Югославії нагадали, що може статися, коли державами не будуть враховуватися проблеми національних меншин, якщо цілими народами відмовлятиметься право на державний суверенітет. Не буде вільної Європи без вільних, незалежних народів, без пошанування державами прав національних меншин.

Німеччина внесла на розгляд пакет конкретно сформульованих справ, які стосуються національних меншин, виступила з пропозицією розширити запис Копенгагенської конференції, зокрема тієї його частини, яка стосується встановлення права на груповий захист національних меншин. Це дало б меншинам право впливати на політичні рішення. Німці вважають, що слід прямувати до того, щоб меншини могли здобувати автономію в багатьох сферах суспільного життя. Слід також підтримувати тотожність цих груп в діянні освіти, виховання і культури. Державна влада не може втручатися там, де національна меншина може сама собою управляти. І навпаки - меншина повинна бути готова до співробітництва з державою.

Німці представили в Женеві документ, одноголосно схвалений Бундестагом. Ідеється в ньому про те, щоб:

- визнати принцип, що домагання дотримуватися прав меншин як елементу міжнародного захисту прав людини не розцінювати як інгерування у внутрішні справи даної країни;

- перевірити чи можливим є утворення контролально-інформаційної установи Європейської конференції з питань безпеки і співробітництва, встановлення спеціального механізму для перенімання та опрацювання процедури з метод контролю за втілюванням у життя прав національних меншин;

- створити публічні фонди для фінансування установ та організацій національних меншин;

- привести до обміну досвідом на тему політики по відношенню до меншин, який виливає з польсько-німецького трактату, німецько-датських взаємин та ситуації в Угорщині.

Загальний захист прав національних меншин повинен бути загальноєвропейським завданням та елементом майбутньої європейської правової системи.

Ot, i napisatosia dia d'kowi...

Patriotyczni bielscy radni, poczuwający się do "solidarnościowych korzeni" mają o wiele więcej zadań niż ich koledzy z miast w centralnej Polsce. Zdają się bowiem być święcie przekonani iż muszą usilnie walczyć o polskość swego miasta. Dali temu wyraz m.in. w październiku 1990 r., w liście adresowanym do Marszałka Sejmu RP, pisząc, że "Ludność prawosławna Podlasia nie jest mniejszością narodową lecz rdzenną ludnością polską zrzeszoną i przypisaną pod przymusem do kościoła prawosławnego podczas zaboru rosyjskiego" (pisownia oryginału). Wśród autorów tego listu był m.in. radny Tadeusz Miller, który postanowił tę tezę rozwinać i "ugrunutować", wydając w 1991 r. specjalny, pierwszy z planowanej serii, zeszyt "Bielsk Podlaski jakiego nie znamy" (dla dodania sobie powagi u maluczkiego czytelnika podpisał się dodatkowo jako mgr inż. arch[itekt]), a więc niechcący podkreślił swój amatorski stosunek do historii).

Rzeczywiście - jest to Bielsk jakiego nie znamy, bowiem dla T. Millera od zwracania uwagi na sprawdzone fakty historyczne ważniejsze jest danie upustu swemu zarliwemu patriotyzmowi (zarówno narodowemu jak i lokalnemu). Rozgąsza więc wszem i wobec iż Bielsk jako stare polskie miasto istniał już w VI w. n.e., zaś w 1114 r. polski książę rozbudował go w potężną fortęce i główny ośrodek gospodarczy Podlasia. W międzyczasie (w XIII i pocz. XIV w.) Bielsk jedynie "chwilowo znajdował się pod zaborzem Rusi", a także Litwy. W tym "rdzennie polskim grodzie" znajdował się kościół, który "ruscy zaborcy" zamienili na cerkiew (chodzi o obecną cerkiew Narodzenia NMP - Preczysteńską), na dodatek zaś "zaczęto podporządkowywać ludność katolicką cerkwi prawosław-

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОЧИМА СОЦІОЛОГА

W 1991 r., nakładem Instytutu religioznawstwa Jagielionowskiego uniwersytetu w Krakowie weszła w świat книга białostockiego socjologa Andżela Sadowskiego *Narody wielkie i małe: Białorusini w Polsce*. Obговорowiąc białoruską kwestię w Białostocku wojew. autor zwracał takąż uwagę na wzniknięcie nad Bugiem i Narwą ukraińskiego narodowego ruchu. Pisze m. in.: na obszarach przejściowych, na których od wieków w różnej postaci stykają się lub współistoją ze sobą grupy etniczne (narodowe) wytwarzają się też nowe formy identyfikacji narodowej. Mam na myśli przede wszystkim fenomen pojawiania się w obrębie ludności prawosławnej woj. białostockiego nowej formacji etniczno-narodowej - odłamu narodu ukraińskiego. Rzeczywiście jest to pojawienie się nowego naturalnego eksperymentu socjologicznego oznaczającego powstanie świadomości narodowej ukraińskiej na gruncie odrebnego języka oraz historycznie odrebnego pochodzenia etnicznego mieszkańców. Dotyczy to zasiedlania dzisiejszych południowo-wschodnich terytoriów woj. białostockiego przez osadników z Wołynia. [...]

Na plan pierwszy wysuwany jest odrewny język gwarowy. Gdyby uznać to za podstawę tworzenia się odłamu narodu ukraińskiego w woj. białostockim, to substrat językowy obejmuje zdecydowaną większość ludności obecnie traktowanej jako białoruskiej, ponieważ dotyczy obszaru gwar północno-ukraińskich. [...]

Obok obiektywnych kryteriów przynależności narodowej równie ważna jest samoświadomość jednostki, jej przekonanie, że jest się członkiem określonego narodu. Wyrazem powstawania świadomości narodowej typu ukraińskiego wśród społeczności prawosławnych Białostocczyzny jest tworzenie się kościoła i oddziałów Ukrainskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego oraz przede wszystkim powstawanie komitetów wyborczych z własną ideologią i programem politycznym, które - jak wskazują wyniki wyborów - pozyskały znaczący odsetek wyborców pozwalający obsadzić swoimi kandydatami określona ilość mandatów w organach samorządowych. Intensywnie rozwijana jest działalność kulturalna w postaci miejscowości i zapraszanych z Ukrainy zespołów artystycznych, wydawnictwa. Czynione są starania w kierunku odkłamania szczególnie historii najnowszej społeczności traktowanej jako ukraińska. UKAZUJE SIĘ PONADTO "Tygodnik Wschodni. Relacje" (to pokilka bo e to północny czasopis, który wychodzi w Lublinie - red.), znacząca ilość materiałów historyczno-naukowych i inne. Jest to początek działalności ukraińskiej na Podlasiu, więc można oczekiwac jej upowszechnienia i zróżnicowania w przyszłości. Nie przesadzając w momencie początkowym ruchu ukraińskiego ani w kwestii jego zasięgu terytorialnego ani liczby członków i sympatyków, jego pojawienie się na Białostocczyźnie neguje kilka obiegowych mitów na temat mniejszości białoruskiej. Po pierwsze potwierdza, że nie wszystkie osoby wyznania prawosławnego na Białostocczyźnie są "uswiadomionymi" lub "nieuswiadomionymi" Białorusinami (s. 119-121).

W czasie polemiki, wеденої на шальтах białoruskiej "Niva", autor książki, wiodącą się na recenzji autorstwa S. Mironowicza, zaznaczył m. e. "Nelga taksa na niezawidomy, что у пайднева-усходня частицы Беластоцкага ваяводства маен дачыненне з фарнакаваннем украінскай націянальной свядокасці. Гэта ад'ектына існуўчыя грамадскія з'явы. ("Niva", № 1/1992, с. 6).

nej". I tak dalej, i w równie światobliwie-patriotycznym tonie. Jest to oczywiście zupełnie "pomieszanie z popłataniem" wzięte z sufitu czy raczej pefnej rozmachu wyobraźni autora. Bowiem pierwsza wzmianka o Bielsku (w "Latacopsis halicko-wołyńskim") pochodzi dopiero z XIII w., zas dokładne badania archeologiczne, mogące rzucić światło na najwcześniejszą historię miasta (poza sondowymi, które określiły powstanie grodu bielskiego na XII w.) nie były prowadzone. Przy "naukowych odkryciach" T. Millera, doszło miejscami odległa od obiektów wizmu monografie "Bielsk Podlaski" autorstwa Henryka Kosieradzkiego, wydaje się być świętą niczym Ewangelia.

Tak więc ten owoc, dokonanego przez bielskiego radnego T. Millera, gwałtu na historii, będący nie światodectwem historii miasta przed XV w. lecz piodem lokalnego ciemnogrodu możemy spokojnie odłożyć do archiwum czy raczej Muzeum Osobliwości. Obawiamy się jednak, że niebawem ukaże się zeszyt drugi - zapewne pod tytułem "Bielsk Podlaski nie z tej ziemi".

Aby zakończyć tonem bardziej optymistycznym, dla osób pragnących na serio poznawać historię Bielska chciałbym polecić I tom, wydawanych od niedawna przez białostocką filię Uniwersytetu Warszawskiego, "Studiów Podlaskich" (B-stok 1990), a zwłaszcza artykuły Jerzego Zieleniewskiego "Powstanie i rozwój układu przestrzennego Bielska Podlaskiego w XIV-XVIII w."